

Lojze Kovačič: PRIŠLEKI

ŽIVLJENJE IN DELO

Lojze Kovačič se je rodil 1928 v Baslu (Švica). Desetleten se je z družino preselil v Slovenijo. Eno leto so živeli na Dolenjskem, od 1939 pa v Ljubljani. Živeli so revno, saj bolehn oče (krojač in krznar) ni imel dosti dela, med vojno (1944), pa je umrl. Za družino je moral zdaj skrbeti mladoletni Lojze. Po razglasitvi republike (1945) so Kovačičevo mater, sestro in nečakinjo kot Nemke izselili v Avstrijo, Lojze pa je lahko ostal v Sloveniji. Kot žsumljiva oseba® pa je doživljal v življenju številne težave in neprijetnosti. Končal je pedagoško akademijo. Bil je v različnih službah, približno zadnjih 20 let pa je zaposlen v Pionirskem domu v Ljubljani kot uspešen pedagog za lutkovno vzgojo. Prešernovo nagrado je prejel leta 1973.

Lojze Kovačič je začel objavljati v prvih povojnih letih. Začel je s socialno obarvanim realizmom, Ljubljanske razglednice - v teh novelah predstavlja vsakdanjo stvarnost majhnih ljudi, opisovanje oseb in okolja je natančno. Potem se približa modernizmu - Deček in smrt (1968), nato pa je objavil nadrealistično delo Sporočila v spanju (1972), in naturalistično pripoved o življenju med kaznjenci Resničnost (1972). Sledita še dve deli: Pet fragmentov (1981) in Prišleki (1984-1985). Pomemben je izbor Preseljevanja (1974).

VSEBINA PRIŠLEKOV

Prišleki so obsežno avtobiografsko prozno besedilo, ki zajema obdobje med leti 1938 in 1948. Prva dva dela zajemata obdobje med leti 1938 in 1945, tretji del pa sega do leta 1948.

1. DEL: Pisatelj oče je v mladih letih zapustil domovino, delal kot krojač in pride do premoženja. Vendar pa ni bil poslovnež, zato denar izgubi in zapade v dolgove. S trdim delom pa se preživlja družino. Oče tudi ni uveljavil švicarskega državljanstva, in ko je Švica pred začetkom druge svetovne vojne s svoje ozemlja izgnala vse priseljence iz drugih držav, so morali tudi oni oditi. Oče, ki je odšel iz Slovenije, ko je bila ta še del Avstroogrške monarhije, se zdaj vrne v Jugoslavijo in kmalu dočaka tudi razpad nove države. Lojzetu se zdi sprva vse imenitno. Preselijo se k sorodstvu na Dolenjsko. Začne se težko življenje, oče išče službo, Lojze pomaga doma pri delu. Ob učenju jezika je deležen posmeha. Vendar so ljudje sovražni do njih, zato se preselijo v Ljubljano, kjer pa jih imajo za Nemce - hitlerjevce. Mati, po rodu Nemka, se ne more znajti v novem okolju, prav tako ne hči, ki je zrasla v izobilju in se tu sreža z revščino. Živijo v skromnih razmerah od izdelkov, ki jih dela oče. V vojni dobijo stanovanje pri ljudeh, ki so se hoteli prikupiti nemškemu okupatorjem. Lojze pridobiva prijatelje zaradi nemških zmag. V Ljubljano pridejo Italijani.

2. DEL: čas okupacije. Oče dobi nekaj denarja iz Švice in postavi zajčjo farmo, ki pa jo kmalu opustošijo partizani. Zaradi gmotnih razmer se nameravajo preseliti v Nemčijo. Po ponižujočem pregledu pa ostanejo. Lojze služi denar z risanjem reklamnih plakatov za ljudi in stripov za sošolce. Ko Italija kapitulira, pridejo v mesto Nemci. Popularni so domobranci. Lojze in njegov prijatelj se jim hožeta pridružiti, vendar Lojze še ni polnoleten. Leta 1944 oče umre. To je velik udarec za družino. Skrb za družino prevzame Lojze. Nemci izgubljajo in se umikajo iz Ljubljane. Drugi del se zaključi s pričakovanjem svobode, a s posebnega zornega kota; družina je tedaj zaradi nemške nacionalne pripadnosti njenega ženskega dela čutila predvsem strah in ogroženost.

3. DEL: dogajanje v povojnem obdobju. Še enkrat vidimo družino, ki trepeti pred prihodom partizanov. Lojze začne objavljati svoje črtice v časopisih. Njegov prijatelj

kandidira za urednika mladinskega časopisa. Lojze dobi nekaj prijateljev, ki so sinovi ministrov. Predsednik je prikazan pozitivno, daje hrano, denar. Ko hočejo družino potem izgnati iz države, Lojze skuša pri vplivnem prijateljevem očetu dobil pomoč, da bi preprečil izselitev. Predsednik posreduje, vendar prepozno. Sredi noči so jih odpeljali v Avstrijo. Lojze do konca romana ne ve, kam so jih odpeljali. Lojze lahko ostane, zna slovensko. Proda svoje premoženje, a ga zaprejo pod obtožbo, da je prodal zaplenjeno premoženje. Predsednik posreduje, da ga izpustijo iz zapora. Gre v dijaški dom, kjer veliko hodijo na shode. Sledi proces proti narodnim izdajalcem in vojnim zločincem. Lojze gre v delovno brigado, kjer gre delo počasi. Delo hožejo podaljšati še za en mesec, vendar je odziv med brigadirji šibek, ni navdušenja. Organizatorjem ni všeč Lojzetovo obnašanje, zato ga vrnejo - s karakteristiko. Mora iz internata, dobi službo pri časopisu Mladina, kjer ga odpustijo čez pol leta. Leta 1948 odide v vojsko, in tu se roman konča. V tem tretjem delu se večkrat vrača v preteklost.

PRIŠLEKI

Pisatelj se vrača v pretekli čas svojega življenja. Dogodkov ne presoje iz razdalje 40 let, ampak tako, kot jih je doživljal v danem trenutku, to ni samo spominsko pisanje, je mnogo podrobnejše od njega. Zelo dobro mu je uspelo opisati razvoj od 10-letnega dečka do 20-letnega regruta. Pokaže, kako se je razumsko in čustveno razvijal, vse slabe izkušnje sprejema z začudenjem česa vse je sposoben storiti človek, ne gre pa za obtoževanje in maščevanje. Doraščajoči fant doživlja spremembe kot prizadet opazovalec in udeleženec. Vanj se vtiskujejo sleherni vtisi novega življenja in ga pri tem neusimljeno in večno zaznamujejo. Skozi otroško optiko zremo obrise sveta in časa ohranjenega v Kovačičevem pisanju.

Ko je družina izgnana iz Švice, so za Nemce Slovenci za Slovence pa Nemci, čeprav ne podpirajo nobene politike. Ker se ne odločajo za nič, so slabši od nasprotnika. Potisnjeni v najnižje družbene plasti svojo revščino, lakoto, udarce spremljajo začudeno, brez maščevalnih misli; vse je, kakor je; življenja človek ne izbira sam. Pisatelja v prvi vrsti zanima posameznik, ki je lahko dober ali slab. Ni več vredna množica, ampak posameznik in s tem je avtor pospešil vrednotenje nove slovenske zgodovine.

Slog je jasen in direkten, besedilo teče počasi in se dosledno ustavlja ob podrobnostih, zelo natančno opisuje pokrajine, ljudi, duševna stanja, občutenja, nesramežljivo in odkritosrčno popisuje vse: razmišljanje o pravici in krivici, ideološke razlike, prve pisateljske poskuse, odnose v družini. Značilno je neolepšano prikazovanje objektivnega, vsakdanjega, tudi političnega dogajanja in na videz nezaključeni stavki, ki se končujejo s 3 pikami. V zgodovini slovenske književnosti je Lojze Kovačič med redkimi pisatelji, ki tako otroško sproščeno razpolaga s svojim pripovednim darom in z vsemi svojimi napakami razkriva goloto sebe, svojcev in človeške družbe v medsebojnem prepletanju.

VIRI IN LITERATURA

1. Zapiski iz referata Marka Marca: Lojze Kovačič, Prišleki. 28.3.1991
2. Lojze Kovačič: Prišleki 1. in 2. del; Slovenska matica Ljubljana, 1984. Spremnna beseda Drago Jančar
3. Lojze Kovačič: Prišleki 3. del; Slovenska matica Ljubljana, 1985. Spremnna beseda Tine Hribar
4. Stanko Janež: Poglavitna dela slovenske književnosti. Založba Obzorja Maribor, 1987. Str. 435

5. Kolšek, Kos, Lah, Logar, Šimenc: Berilo 3. Srednje izobraževanje. Založba Obzorja Maribor, 1989. Str 107,108